

TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HÓA HÀ NỘI

KHOA DI SẢN VĂN HÓA

LÝ THỊ NGỌC DUNG

**TÌM HIỂU TÍN NGƯỠNG THỜ MẪU VÀ
VIỆC TRƯNG BÀY CHUYÊN ĐỀ NÀY TẠI
BẢO TÀNG PHỤ NỮ VIỆT NAM**

KHÓA LUẬN TỐT NGHIỆP

NGÀNH BẢO TÀNG HỌC

Mã số: 52320205

Người hướng dẫn: PGS.TS. ĐẶNG VĂN BÀI

HÀ NỘI – 2012

MỤC LỤC

PHẦN MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài.....	6
2. Đối tượng nghiên cứu.....	7
3. Phạm vi nghiên cứu.....	8
4. Mục đích nghiên cứu.....	8
5. Phương pháp nghiên cứu.....	8
6. Bố cục của khoá luận	8
CHƯƠNG 1: BẢO TÀNG TRONG VIỆC BẢO TỒN DI SẢN VĂN HOÁ PHI VẬT THỂ	9
1.1. Một số khái niệm.....	9
1.1.1. Khái niệm bảo tàng, hiện vật bảo tàng và sưu tập hiện vật bảo tàng..	9
1.1.2. Di sản văn hóa phi vật thể.....	16
1.2. Bảo tồn Di sản văn hoá phi Vật thể	18
1.2.1. Nhận thức và quan điểm tiếp cận.....	18
1.2.2. Vai trò của Bảo tàng trong việc bảo tồn Di sản Văn hoá phi vật thể.	24
1.3. Khái quát về Bảo tàng Phụ nữ Việt Nam.....	27
1.3.1. Sự hình thành và phát triển của Bảo tàng Phụ nữ Việt Nam.....	27
1.3.2. Đặc trưng và chức năng của Bảo tàng Phụ nữ Việt Nam.	29
CHƯƠNG 2: TÍN NGƯỠNG THỜ MẪU TRONG ĐỜI SỐNG XÃ HỘI ĐƯƠNG ĐẠI VIỆT NAM	32
2.1. Đạo Mẫu trong hệ thống tôn giáo- tín ngưỡng của người Việt	32
2.1.1. Khởi nguồn của Tín ngưỡng thờ Mẫu	32
2.1.2. Tín ngưỡng thờ Mẫu lưu truyền trong dân gian.	34
2.1.3. Vai trò Đạo Mẫu trong hệ thống tôn giáo- tín ngưỡng người Việt.....	38
2.2. Thiết chế của Đạo Mẫu.	41
2.2.1. Hệ thống điện thần	41

2.2.2. Không gian tâm linh với đạo thờ Mẫu.....	46
2.3. Nghi lễ Lên đồng- điều kiện để tín ngưỡng duy trì trong đời sống.....	48
2.3.1. Khái niệm Lên đồng.....	48
2.3.2. Mục đích lên đồng.....	49
2.3.3. Lên đồng (Hầu bóng)- Kho tàng sống của di sản văn hoá Việt Nam.....	50
2.4. Những giá trị cơ bản của Đạo Mẫu.....	53
2.4.1. Giá trị nhận thức Thế giới tự nhiên.....	53
2.4.2. Giá trị Lịch sử.....	54
2.4.3. Giá trị thẩm mỹ.....	54
2.4.4. Nghệ thuật Hát văn.....	55
2.4.5. Đạo Mẫu hướng niềm tin vào đời sống trần thế của con người.....	58
CHƯƠNG 3: BẢO TÀNG PHỤ NỮ VIỆT NAM GÓP PHẦN VÀO	
VIỆC PHÁT HUY TÍN NGƯỠNG THỜ MẪU Ở VIỆT NAM.....	61
3.1. Một số đổi mới trong Trưng bày ở Bảo tàng Phụ nữ Việt Nam.....	61
3.1.1. Từ nhận thức đến thực tế.....	61
3.1.2. Thay đổi từ những bài học cụ thể.....	65
3.2. Trưng bày chuyên đề tín ngưỡng thờ Mẫu ở Bảo tàng Phụ Nữ Việt Nam.....	70
3.2.1. Quá trình hình thành trưng bày chuyên đề.....	70
3.2.2. Nội dung trưng bày chuyên đề.....	73
3.2.3. Số lượng và phân loại hiện vật có trong trưng bày chuyên đề.....	89
3.3. Những đánh giá bước đầu về giá trị Trưng bày chuyên đề “Tín ngưỡng thờ Mẫu: Tâm- Đẹp- Vui” tại Bảo tàng Phụ nữ Việt Nam.....	91
3.4. Nhận xét về trưng bày chuyên đề.....	92
3.5. So sánh trưng bày tín ngưỡng thờ Mẫu ở Bảo tàng Phụ nữ Việt Nam với trưng bày tín ngưỡng thờ Mẫu ở Bảo tàng Dân tộc học Việt Nam.....	95
3.6. Một số giải pháp về vấn đề sưu tầm và giới thiệu Di sản Văn hoá phi vật thể trong Bảo tàng.....	98
3.6.1. Những hạn chế.....	98

3.6.2. Một số giải pháp nhằm khắc phục những hạn chế.....	100
KẾT LUẬN	103
TÀI LIỆU THAM KHẢO	
PHỤ LỤC	

PHẦN MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài.

Di sản văn hoá được coi là tài sản quý giá của mỗi quốc gia, dân tộc, là chất liệu để gắn kết cộng đồng các dân tộc, là cơ sở để sáng tạo ra những giá trị tinh thần mới và là một bộ phận của di sản văn hoá nhân loại.

Bảo tàng là cơ quan nghiên cứu và giáo dục khoa học có nhiệm vụ quan trọng là sưu tầm, bảo quản, trưng bày và phát huy giá trị của di sản văn hoá vật thể và di sản văn hoá phi vật thể, đây là những chức năng quan trọng nhất không thể thiếu mà xã hội đã giao cho bảo tàng.

Trước đây, bảo tàng thiên về chức năng là nơi lưu giữ những hiện vật phản ánh về một sự kiện, hiện tượng liên quan đến sự tồn tại và phát triển của con người. Cùng với sự phát triển của khoa học kỹ thuật và nhận thức chính xác về di sản văn hoá phi vật thể (thể hiện ở Luật di sản văn hoá 2001 và được sửa đổi bổ sung năm 2009) thì việc trưng bày giới thiệu các di sản văn hoá phi vật thể trong bảo tàng ngày càng được chú ý hơn, hoàn thiện hơn.

Di sản văn hoá phi vật thể là sản phẩm tinh thần gắn liền với cộng đồng người nào đó, mang những đặc trưng và tính chất của cộng đồng. Trong xã hội hiện đại, những giá trị văn hoá hiện đại tác động đến những giá trị văn hoá truyền thống, có thể nó sẽ hoà nhập với nhau cùng phát triển nhưng cũng có thể những giá trị văn hoá truyền thống sẽ bị phai mờ và bị thay thế bằng những giá trị văn hoá hiện đại. Bảo tàng lúc này đóng vai trò là một thiết chế văn hoá có vai trò quan trọng trong việc gìn giữ những giá trị văn hoá tinh thần truyền thống để chuyển giao cho thế hệ mai sau dưới dạng hoàn thiện gần với nguyên gốc nhất.

Kho tàng Di sản Văn hoá của dân tộc Việt nam nói chung hay kho tàng Di sản Văn hoá phi vật thể nói riêng thực sự rất đa dạng và phong phú. Đảng và nhà nước ta luôn luôn tạo điều kiện thuận lợi nhất để cho những giá trị tinh

thần ấy, những giá trị được coi là “quốc hồn, quốc túy” ấy tồn tại lâu dài cùng với dân tộc.

Đạo Mẫu là tín ngưỡng có nguồn gốc bản địa đích thực, mặc dù trong quá trình phát triển, nó đã thu nhận những ảnh hưởng của Đạo giáo, Phật giáo và thậm chí cả Nho giáo nữa. Đạo Mẫu lấy tôn thờ Mẫu (Mẹ) làm đáng sáng tạo và bảo trì cho vũ trụ và con người, là nơi con người ký thác những mong ước khát vọng về đời sống trần thế của mình và đạt tới sức khoẻ và tài lộc (Phúc- Lộc- Thọ). Tuy có một thời gian dài Lên đồng- *một nghi lễ đặc trưng nhất của tục thờ Mẫu* bị cấm đoán và coi đó là một thứ mê tín dị đoan thì bất chấp những sự cấm đoán ấy người ta vẫn âm thầm tiến hành Lên đồng, niềm tin vào Mẫu (Mẹ) thôi thúc họ phải thực hành các nghi lễ nằm ngoài vòng luật pháp đó. Để rồi Lên đồng vẫn tiếp tục tồn tại đến ngày nay trong sự thành kiến và đồn thổi của xã hội, với sức sống mạnh mẽ nhờ vậy tín ngưỡng thờ Mẫu càng khẳng định được vị thế trong đời sống tâm linh của dân tộc Việt.

Bản thân tôi cũng cảm thấy rất hứng thú về vấn đề tín ngưỡng thờ Mẫu, cùng với kiến thức chuyên ngành đã tích lũy được từ thực tiễn, tập dượt khả năng nghiên cứu, viết bài, tôi quyết định chọn đề tài “*Bước đầu tìm hiểu về Trung bày chuyên đề Tín ngưỡng Thờ Mẫu: Tâm- Đẹp- Vui tại Bảo tàng Phụ Nữ Việt Nam*” làm Khoá luận tốt nghiệp Đại học ngành Bảo tồn- Bảo tàng. Đề tài còn nhằm khẳng định vai trò của bảo tàng trong việc bảo tồn Di sản Văn hoá dân tộc và đồng thời đi sâu tìm hiểu giá trị Di sản Văn hoá phi vật thể mà bảo tàng phản ánh đó là tín ngưỡng thờ Mẫu tại Bảo tàng Phụ Nữ Việt Nam.

2. Đối tượng nghiên cứu

Đối tượng nghiên cứu là

Tín ngưỡng thờ Mẫu ở Việt Nam và nội dung Trung bày chuyên đề Tín ngưỡng thờ Mẫu ở bảo tàng Phụ Nữ Việt Nam.

3. Phạm vi nghiên cứu

Về thời gian: Nghiên cứu khái quát tín ngưỡng thờ Mẫu trong quá trình hình thành phát triển, đặc biệt thực trạng hiện nay.

Về không gian: Nghiên cứu tín ngưỡng thờ Mẫu tam phủ, tứ phủ ở một số địa phương Miền Bắc Việt Nam và sự thể hiện chủ đề trung bày về tín ngưỡng thờ mẫu Bảo tàng Phụ nữ Việt Nam.

4. Mục đích nghiên cứu

Tìm hiểu về những giá trị văn hoá hàm chứa trong tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ, Tứ phủ ở một số địa phương Miền Bắc.

Khẳng định vai trò của bảo tàng trong việc gìn giữ và phát huy những giá trị Di sản Văn hoá phi vật thể.

Mạnh dạn đề xuất một số ý kiến để bảo tàng hoàn thiện và giới thiệu sâu hơn nội dung trưng bày về chuyên đề tín ngưỡng thờ Mẫu.

5. Phương pháp nghiên cứu

- Phương pháp luận khoa học của chủ nghĩa Mác- Lê Nin
- Phương pháp khoa học để tiến hành phân tích nghiên cứu về tín ngưỡng thờ mẫu: Bảo tàng học, Xã hội học, Văn hoá học...

6. Bố cục của khoá luận

Bài khoá luận ngoài phần mở đầu và kết luận, có 3 Chương:

Chương 1: Bảo tàng trong việc bảo tồn Di sản văn hoá phi vật thể

Chương 2: Đạo Mẫu trong đời sống xã hội đương đại Việt Nam

Chương 3: Bảo tàng Phụ Nữ Việt Nam góp phần vào việc gìn giữ và phát huy giá trị văn hoá trong tín ngưỡng thờ mẫu ở Việt Nam.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Gary Edson- David Dean, *Cẩm nang bảo tàng*, Bảo tàng Cách mạng Việt Nam dịch, Hà Nội, 2001.
2. Timothy Ambrose và Crispin Daine, *Cơ sở Bảo tàng*, Bảo tàng CMVN dịch và xuất bản, 2000.
3. PGS.TS Đặng Văn Bài, *Bảo tồn di sản văn hoá phi vật thể- từ góc nhìn toàn cầu hoá*, Tạp chí di sản số 4(21)-2007.
4. PGS.TS Nguyễn Chí Bền, *Bảo tàng với việc bảo tồn Di sản Văn hoá phi vật thể*, Tạp chí Di sản văn hoá số 7-2004.
5. Nguyễn Chí Bền, *Về nhiệm vụ sưu tầm, bảo tồn di sản văn hoá phi vật thể trong giai đoạn 2001-2005*, Tạp chí Di sản văn hoá Số 3, 2005.
6. Dương Thị Hằng. *Vài nét về kho hiện vật Bảo tàng Phụ nữ Việt Nam*. Tạp chí Di sản văn hoá Số 3, 2005.
7. PGS.TS Nguyễn Thị Huệ, *Cơ sở Bảo tàng học*, Nxb Đại học Quốc Gia HN, 2008.
8. PGS.TS Nguyễn Thị Huệ, *Nghiên cứu nguồn sử liệu Hiện vật Bảo tàng*, Nxb Chính trị Quốc Gia HN, 2005.
9. PGS.TS Nguyễn Văn Huy, *Một số đổi mới trong Trưng bày ở Bảo tàng Phụ nữ Việt Nam*. Tạp chí Thế Giới Di Sản số tháng 4 năm 2012.
10. Hương Nguyễn, *Quanh tục thờ Mẫu*, Tạp chí Di sản văn hoá số 7-2004.
11. Thuận Phước, *Phong tục Dân gian- Nghi lễ Thờ Mẫu*, Nxb Hồng Đức, 2011.
12. Lưu Trần Tiêu, Nguyễn Hữu Toàn, Nguyễn Quốc Hùng, Nguyễn Thế Hùng, Đặng Văn Bài, *Một con đường tiếp cận di sản văn hoá*, Nxb Hà Nội, 2005
13. Nguyễn Thị Tuyết, *Công tác sưu tầm của Bảo tàng Phụ nữ Việt nam*, Tạp chí Văn hoá Nghệ thuật, tháng 12/1996

14. Nguyễn Thị Tuyết (2005), *Bảo tàng Phụ nữ Việt Nam thực hiện đa dạng hoá các hoạt động bảo tàng*. Tạp chí Di sản văn hoá Số 3/2005.
15. Ngô Đức Thịnh, *Đạo Mẫu Việt Nam*, Nxb Tôn Giáo, 2010.
16. Ngô Đức Thịnh, *Đạo Mẫu Việt Nam- Tập 2 (Về hiện tượng Văn học dân gian Đạo Mẫu)*, Nxb Tôn giáo, 2010.
17. Ngô Đức Thịnh, *Lên đồng hành trình của thần linh và thân phận*, Nxb. Trẻ, 2008.
18. Hồ Đức Thọ, *Huyền tích Thánh mẫu Liễu Hạnh và di sản văn hoá - lễ hội Phủ Dầy*, Nxb, Văn hoá Thông tin, 2004.
19. Phạm Xanh, Phan Khánh, Diêm Thị Đường, *Sưu tập hiện vật bảo tàng: Kỹ yếu Hội thảo khoa học-thực tiễn "Sưu tập và phương pháp xây dựng sưu tập hiện vật bảo tàng"* tổ chức tại Hà Nội ngày 7 và 8/1/1994.
20. Trần Quốc Vượng, Nguyễn Vinh Phúc, Lê Văn Lan, *Tìm hiểu di sản văn hoá dân gian Hà Nội*. Nxb Hà nội, 1994
21. Trường Đại học Văn hoá Hà Nội (1990), *Cơ sở Bảo tàng học*, Tập 1.
22. Cục di sản văn hoá xuất bản (2006), *Sự nghiệp Bảo tàng nước Nga*.
23. *Luật di sản văn hoá* 2001, được sửa đổi bổ sung năm 2009.
24. Hội đồng quốc tế các Bảo tàng, *Lịch sử và quy tắc đạo đức nghề nghiệp*, Tư liệu Cục Di sản văn hoá xuất bản, 2005.
25. *Từ điển thuật ngữ Bảo tàng Matcoxa*, 1974
26. *Từ điển tiếng Việt*, Nxb. Văn hoá Thông tin, 2005